

Jarosław Sellin

ŻYDZI I JUDAIZM W DOŚWIADCZENIU KAROLA WOJTYŁY (1920 – 1978) – streszczenie

Historycy są zgodni, że papież Jan Paweł II dokonał przełomu w relacjach chrześcijańsko – żydowskich, katolicko – judaistycznych. Nikt nie podjął jednak dotąd trudu, by w oparciu o źródła i literaturę memuarystyczną przedstawić genezę jego szczególnej wrażliwości i zainteresowania Żydami i ich religią. A geneza ta wydaje się oczywista – to współżycie w przedwojennej Polsce, zarówno w rodzinnych Wadowicach, jak i w Krakowie, z dużymi społecznościami żydowskimi, które w obu miastach stanowiły jedyną widoczną mniejszość narodową i to w skali około 20% mieszkańców. W pracy podejmuję więc trud przedstawienia szczegółowych informacji na temat życia żydowskiego w Wadowicach, udokumentowanych bezpośrednich relacji młodego Karola Wojtyły z konkretnymi Żydami z tego miasta, zwłaszcza rówieśnikami ze szkół. Najważniejszą bazą źródłową była opracowana w Izraelu w latach 60-tych XX wieku „Księga pamiątkowa byłych gmin żydowskich Wadowic, Andrychowa, Kalwarii i Myślenic” – kopalnia wiedzy na ten temat, dotąd w literaturze słabo eksploatowana. W przypadku Krakowa skorzystałem z tamtejszych archiwów i obszernej literatury przedmiotu. W pierwszym rzędzie przedstawiłem bogactwo życia żydowskiego w czasie, gdy Karol Wojtyła przyjechał tam na studia i jeszcze przez rok w sposób niezakłócony wojną mógł je obserwować tak, jak wielu Polaków przez wieki.

Karol Wojtyła był potem naocznym świadkiem Zagłady. Przedstawiłem w pracy szczegóły zagłady Żydów wadowickich, gdyż – choć nie mieszkał już w tym mieście – utrzymywał żywy kontakt z przyjaciółmi z tego miasta i wiedza na temat tego, co dzieje się w nim w czasie okupacji nie była mu obca. Ale przede wszystkim przedstawiłem poszczególne etapy zagłady wielowiekowej wspólnoty żydowskiej Krakowa, gdyż te były widoczne dla niego z bliska. Przedstawiłem też politykę wobec dramatu żydowskiego organizacji konspiracyjnej Unia, a także krakowskiego Kościoła katolickiego, gdyż z tymi instytucjami w tych dramatycznych latach związał się młody Wojtyła. Przedstawiłem też analizę jego twórczości literackiej z lat wojny, gdyż odnaleźć w niej można odniesienia do obserwowanej z bliska zagłady Żydów. Odnotowałem też incydenty świadczące o nieobojętnym, aktywnym stosunku Wojtyły w pomaganiu Żydom.

Z czasów powojennych, gdy był już kapłanem, zrelacjonowałem tło odradzania się życia żydowskiego w Polsce i dramaty z tym związane, gdyż w warunkach braku niepodległości i instrumentalnego wykorzystywania kwestii żydowskiej przez rządzących komunistów, nie było to obojętne dla Kościoła katolickiego, w którym Karol Wojtyła już od 1958 roku był biskupem.

Bardzo ważne było przeanalizowanie prac Soboru Watykańskiego II, który dokonał przełomu w relacjach Kościoła katolickiego z Żydami i judaizmem. Karol Wojtyła był najbardziej intelektualnie aktywnym uczestnikiem tego Soboru spośród polskich biskupów i przyczynił się do powstania przełomowego dla relacji katolicko – żydowskich dokumentu „Nostra aetate” na tym Soborze. Relacjonuję więc szczegółowo same prace Soboru w tej kwestii, ale dokonuję też analizy wszystkich dokumentów soborowych, które dotyczyły tematyki żydowskiej. Dla Wojtyły ważne też były w tych latach dwie odbyte pielgrzymi do Ziemi

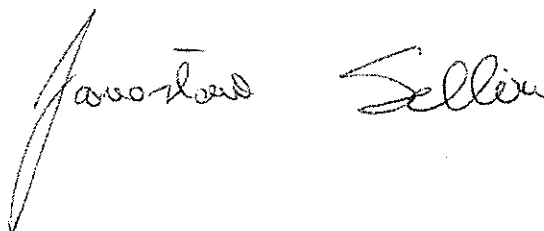

Świętej, gdzie mógł obserwować działania świeżo zbudowanego państwa żydowskiego i pierwszy raz od czasów wojny widzieć po prostu dużą, żyjącą społeczność żydowską.

Oczywiście ważne dla tej pracy było też przeanalizowanie kryzysu polsko – żydowskiego spowodowanego przez nagonkę antysemitką wszczętą przez polskich komunistów w 1968 roku. Do sprawy tej z powodów oczywistych musiał się też odnieść polski Kościół, a świeżo nominowany kardynał Wojtyła odegrał kluczową rolę w przyjmowaniu stanowiska w tej sprawie. W archiwach odnalazłem też relację praktycznie nieznaną w literaturze o wizycie biskupa krakowskiego w tych latach w krakowskiej gminie żydowskiej i odwiedzeniu dwóch funkcjonujących tam synagog, ortodoksyjnej i reformowanej (następna taka wizyta to słynne odwiedziny synagogi w Rzymie w 1986 roku już jako papież).

Lata 70-te to przede wszystkim liczne kontakty międzynarodowe Karola Wojtyły i regularne odwiedziny terenu byłego niemieckiego obozu koncentracyjnego i zagłady Auschwitz – Birkenau, i to w towarzystwie odwiedzających go w Krakowie licznych biskupów i kardynałów. Promowanie kultu Edyty Stein i rozważania teologiczne na temat relacji chrześcijańsko – żydowskich odkryte przez mnie w krakowskich archiwach, to jak gdyby prelude do tego, co zdarzyć się miało w tej dziedzinie w czasie pontyfikatu papieża Jana Pawła II.

Na koniec pozwoliłem sobie już poza aparatem naukowym, na zasadzie publicystycznego epilogu, streścić węzłowe zdarzenia i wypowiedzi Jana Pawła II na temat Żydów i judaizmu w czasie jego długiego pontyfikatu.

Jaworski Selliou